

**”JAG SKULLE INTE
KLASSA DET HÄR SOM
VANLIGT TRADITIONELLT
SEX MEN DET ÄR EN
FORM AV SEX.”**

En rapport om barns och ungas syn på
sexualitet, samtycke och relationer på nätet.

@ECPATSverige
Sankt Göransgatan 66
SE – 112 33 Stockholm
+46 (0)8 598 920 00
info@ecpat.se
www.ecpat.se
www.dittecpat.se
www.ecpat.se/foraldrahjalpen
www.ecpat.se/hotline
ECPAT Sverige, 2022

Författare

Jonas Karlsson, Utredare, ECPAT Sverige
Sophie Josephson, Senior barnrättsrådgivare, ECPAT Sverige

Bilderna i denna rapport är genrebilder och personerna på bild har ingen koppling till innehållet eller citaten i rapporten.

ECPAT Sverige

ECPAT Sverige är en barnrättsorganisation som arbetar mot sexuell exploatering av barn. Vi sprider kunskap om brottsligheten och förebygger så att barn och unga inte utsätts. Vi arbetar med opinionsbildning och påverkansarbete mot makthavare och vi samarbetar med myndigheter, företag och andra organisationer. Vi driver tre operativa verksamheter: ECPAT Hotline, en anmälningssida för misstänkt sexuell exploatering av barn; Ditt ECPAT, en stödlinje för barn och unga och ECPAT Föräldrahjälpen, en stödlinje för föräldrar och vuxna i barns närhet.

INNEHÅLL

Förord	5
Sammanfattning	6
Inledning.....	8
Relationer, sex och sexuella handlingar	11
Barnens analys av sex och sexuella handlingar.....	13
Synen på sex i relationer på nätet	15
Agens och samtycke i en digital miljö.....	17
Vad är sex på nätet för barn och unga?	19
Vad säger lagstiftningen om sex på nätet?.....	21
Diskussion	22
Bilagor.....	24

"HITTADE VARANDRAS

SNAP PGA HANDBOLL

OCH BÖRJADE SEXTA

OCH SEN SKICKA BILDER"

Flicka, 17 år

Förord

Den här rapporten handlar om hur barn och unga ser på sex och sexuellt utforskande på nätet. Att på ett säkert och tryggt sätt utforska sin sexualitet är en grundläggande rättighet och en viktig del av barnets mående och hälsa. ECPAT Sverige (ECPAT) arbetar med barn som utsätts eller har utsatt andra för sexuella övergrepp och till oss vänder sig tusentals barn varje år med frågor om spridning av nakenbilder, sexuella övergrepp och samtycke. I och med den tekniska utvecklingen sker mycket av barns och ungas relationer på nätet, så också utforskandet av sexualitet och sex vilket blir tydligt i citatet till vänster.

Att ha sex på nätet kan innefatta att exempelvis dela nakenbilder, skicka sexuella meddelanden och onanera tillsammans framför en webbkamera. Det kan vara ett hälsosamt sätt att nyfiket närma sig den egna sexualiteten. För att barn ska kunna utforska sin sexualitet på nätet på ett säkert sätt förutsätter det att de har kunskap om sina rättigheter, vilka regler som gäller på och utanför nätet och när de har utsatts för ett brott eller när de själva utsätter någon annan för brott.

Det är vårt ansvar som vuxna att ha en dialog med barn när de utforskar sin sexualitet och ju mer vi vuxna förstår och lär oss, desto mer kan vi förebygga och stötta barnen så att utforskandet sker säkert och tryggt.

Den här rapporten är till för alla vuxna som möter barn i sin vardag och i sin profession och det är vår förhoppning att den bidrar till samtal som minskar klyftan mellan barn, unga och vuxnas syn på sexualitet, samtycke och relationer på nätet och ger en mer relevant och trovärdig definition av sex – på och utanför nätet.

Ett stort tack till alla barn och unga i enkäten och i fokusgrupperna som så modigt delat med sig av sina erfarenheter och sin kunskap. Vi kommer att förvalta det förtroende som ni har gett oss.

Anna Karin Hildingson Boqvist
Generalsekreterare ECPAT Sverige

Sammanfattning

En viktig del i att skydda barn från sexuella övergrepp och trakasserier handlar om att vuxna i barnets omgivning kan ge verktyg att hantera risker som uppkommer i utforskandet av den egna sexualiteten. Kampanjen "Stopp min kropp", diskussioner med barn om samtycke, #MeToo och information till barn från UMO och RFSU är en viktig del i att förmedla kunskap om vad som är rätt och fel i sexuella interaktioner samtidigt som de förmedlar ett i grunden positivt budskap om sex och intimitet. I arbetet har också enskilda vuxna ett stort ansvar. Detta är i normala fall inte en fråga som primärt berörs i ECPATs rapporter då vi arbetar mot sexuell exploatering av barn. I vår stora undersökning

Nude på nätet har vi dock kunnat konstatera att barns sexuella utforskande i allt högre grad sker på nätet. Ur barnets perspektiv är detta huvudsakligen oproblematiskt men det är tydligt att vuxenvärlden har liten förståelse för denna aspekt av barns sexualitet och sällan pratar med barn om den. I de fall som barns sexuella handlingar på nätet diskuteras av vuxna utgår det i praktiken från att det är någonting negativt och något som barnen luras till och inte själva söker. Denna bristande förståelse kan leda till att vuxna skuldbelägger eller bestraffar sexuella uttryck

Det är viktigt att förstå hur barn ser på sexuella handlingar på nätet för att öka förståelse hos vuxna i barns närhet.

som är naturliga mellan barn och unga idag.

Om barn skuldbeläggs av vuxna kan det hindra dem från att söka stöd hos vuxenvärlden. ECPAT anser därför att det är viktigt att förstå hur barn ser på sexuella handlingar på nätet för att öka förståelse hos vuxna i barns närhet, utforma stöd utifrån barns behov och skapa en dialog om vad sex, samtycke och relationer på nätet innebär.

Det är tydligt att när barnen beskriver skickandet av nakenbilder sker detta i ett gränsland mellan det traditionellt sexuella och en ny form av sexuella handlingar som den tekniska utvecklingen skapat. För att barnens utforskande av sin sexualitet ska vara säkert och för att barn inte ska riskera att utsättas eller utsätta

andra för sexuella övergrepp är det nödvändigt att vår förståelse för vad barn anser vara sex och sexuella handlingar på nätet breddas.

När det handlar om barns och ungas syn på sexualitet, samtycke och relationer är barnens egen ambivalens för begreppet sex centralt när det är någonting som sker över nätet. Det är tydligt att ett av skälen till detta är att tanken på att definiera dessa interaktioner som sex var ny för många av barnen i fokusgrupperna.

Juridiken är tydlig med att sexuella handlingar som sker digitalt är lika allvarliga som fysiska sexuella handlingar.

Tanken på att en nakenbild eller gemensamt onanerande framför en kamera kunde vara sex avfärdades först som "inte sex" för att sedan jämföras med ett fysiskt one night stand som uppfyllde barnens egna kriterier för vad som är sex. Det blev uppenbart att barnen sällan fört samtal om detta och att de ofta upplevde att nakenbilder av vuxenvärlden förväntades vara någonting problematiskt. Det är inte svårt att tänka sig att det i alla fall delvis beror på att vuxenvärlden på olika sätt kommunicerar att fysiskt sex är riktigt sex och samtidigt är väldigt tysta om vad sex i en digital kontext kan vara. Den tekniska utvecklingen har förändrat barnets utforskande av sin sexualitet och barn och unga har sex på ett nytt sätt idag. Samtal om sex måste utgå från den verklighet som barn och unga lever i.

Juridiken är tydlig med att sexuella handlingar som sker digitalt är lika allvarliga som fysiska sexuella handlingar. Det innebär att sexualbrott på nätet är lika allvarliga som sexualbrott utanför nätet, något vi vet att många barn saknar kunskap om. I förlängningen kan en sådan okunskap leda till att barn, utan att vara medvetna om det, utsätts för eller utsätter någon annan för allvarliga sexualbrott. Det är därför viktigt att vuxenvärlden i dialog med barn vidgar den vardagliga definitionen av sex till att innefatta ungas sexuella aktiviteter oavsett var dessa sker.

Inledning

Sedan 2020 har ECPAT genomfört en berättelse-baserad enkät, *Nude på nätet*. 2020 undersökte vi barns gränsdragningar i sexuella gråzoner på nätet och 2021 valde vi att fokusera på barnens strategier för att skydda sig mot sexualbrott. Totalt inkom 12 836 unika svar 2021. Av dessa har minst 1504 gett minst ett fritextsvar och totalt finns det nästan 4000 fritextsvar i enkäten. I arbetet med att analysera enkäten har det blivit tydligt för oss att den tekniska utvecklingen har förändrat barns sexuella utforskande och relationer.

Det finns en rad olika enkätundersökningar som under de senaste decennierna har undersökt barn och ungas sexuella hälsa och utsattheten för sexuella övergrepp.¹ I dessa enkäter är definitionen av sex snäv (oral, genital eller vaginal samlag) och speglar överlag en traditionell norm. Det är inte osannolikt att dessa enkäter också är representativa för den information barn får om vad sex innebär vilket i sig kan förklara varför tanken på att sex kan ske över nätet är så främmande för barnen i fokusgrupperna. Några av de största är UngKAB09, UngKAB15 och Unga, sex och internet efter #metoo. Gemensamt för samtliga enkäter är att definitionen av sex inte eller i liten grad tar hänsyn till hur barn och unga själva definierar sex, samtycke och relationer på nätet. I rapporten "Unga, sex och internet efter #metoo" definierar författarna sex på följande sätt: *Nästan 65 procent av alla ungdomarna uppgav att de hade haft sex (definierat som oral, genital*

eller vaginal samlag), 62 procent bland pojkarna och 68 procent bland flickorna. Medelåldern för den sexuella debuten var 15,7 år (sd = 1,5) för bägge könen.²

I en rapport från UNICEF konstaterar författarna att forskning om barns sexuella aktiviteter på nätet i allt för hög grad har fokuserat på dessa beteenden som

12 836 UNIKA SVAR.

4 000 FRITEXTSVAR.

avvikande och skadliga. Rapporten efterlyser därför mer forskning om de positiva effekterna av barns sexuella aktiviteter på nätet och mer kunskap om vilken funktion dessa aktiviteter har för barns upplevelse av intimitet, relationer och önskan att lära sig mer om sex.³ Författarna anser, precis som ECPAT, att det är nödvändigt att bredda vår förståelse för barnens upplevelser för att göra utforskandet säkrare och på bästa sätt skydda barnen från att utsättas för sexuella övergrepp eller utsätta andra. Det kan också tjäna till att öppna en dialog med barn och unga om vad sex är och kan vara.

Vi har därför valt att bjuda in 16 barn i åldrarna 14–17 år för att ge oss en djupare förståelse för hur barn och unga ser på sexualitet, samtycke och relationer på nätet.

1 Se t.ex. Svedin, C. G., Landberg, Å., & Jonsson, L. (2021). Unga, sex och internet efter #metoo: Om ungdomars sexualitet och utsatthet för sexuella övergrepp och sexuell exploatering i Sverige 2020/2021; Tikkanen, R. H., Abellsson, J., & Forsberg, M. (2011). UngKAB09-Kunskap, attityder och sexuella handlingar bland unga; Folkhälsomyndigheten, F.H.M. (2017). Sexualitet och hälsa bland unga i Sverige–UngKAB15–en studie om kunskap, attityder och beteende bland unga 16–29 år.

2 Svedin, C. G., Landberg, Å., & Jonsson, L. (2021). Unga, sex och internet efter #metoo: Om ungdomars sexualitet och utsatthet för sexuella övergrepp och sexuell exploatering i Sverige 2020/2021.

3 Stoilova, M., Livingstone, S., & Khazbak, R. (2021). Investigating risks and opportunities for children in a digital world: A rapid review of the evidence on children's internet use and outcomes.

Så här gjorde vi

ECPAT anser att barn är experter på sin egen situation och att deras upplevelser och erfarenheter måste tas på allvar. För oss innebär detta att barn själva känner till sin situation bäst och både

kan identifiera problem och hitta lösningar.

Barn själva känner till sin situation bäst och både kan identifiera problem och hitta lösningar.

I 2021 års Nude på nätet-enkät fick vi ett stort antal fritextsvar som visade att barn utforskar sin sexualitet på nätet på ett vis som inte fångas i andra undersökningar. Dessa fritextsvar visar dock inte hur

vanligt ett sådant utforskande är eller hur det bedöms av barn generellt. Vi anser att ett sätt att förstå och utveckla fritextsvaren

från enkäten är att bjuda in andra barn för att tillsammans analysera både mönster i de övergripande svaren och enskilda fritextsvar. Detta kommer inte nödvändigtvis att spegla upplevelserna hos barnen som lämnade de enskilda fritextsvaren men tjänar till att kontextualisera dessa svar utifrån hur andra barn tolkar en utsaga eller ett mönster. Då temat för denna rapport fokuserar på hur barn betraktar sexualitet, samtycke och relationer på nätet och vilken roll skickandet av nakenbilder fyller i detta så är det något som berör alla barn och där alla barn har sin egen tolkning.

Vi tror därför att det är viktigt att barns röster och barns upplevelser är en del av processen.

Fokusgrupperna bestod av grupper av 3–5 barn som fick resonera kring ett antal fritextsvar om sex på nätet från undersökningen Nude på nätet med exempel som att skicka nakenbilder, filmer och gemensam onani.⁴ Dessa citat var representativa i meningen att de speglade de viktiga teman som fanns i barnens svar samtidigt som de var något längre och tydligare än många andra. De var dock inte ordnade tematiskt och dessa teman presenterades inte för barnen i fokusgrupperna. Fritextsvaren gjordes könsneutrala också genom att ersätta varje pronomen med h*n. När barnen presenterades för ett svar fick de placera det i en fyrfältsmatris (se tabell nedan).

⁴ Samtliga fritextsvar finns i bilaga 1.

KÖNSFÖRDELNING	ÅLDER	STÄMNING
Fokusgrupp 1: 3 flickor/2 pojkar	14–17 år	Känner varandra, stark orientering mot konsensus. Placerar citaten olika men söker ändå gemensam förklaringsgrund.
Fokusgrupp 2: 2 flickor/3 pojkar	14–17 år	Känner varandra, viss orientering mot konsensus. Starka uttalanden tonas gärna ner om gruppen tycker olika men det finns utrymme för och vilja att uttrycka olika uppfattningar inom gruppen.
Fokusgrupp 3: 3 flickor	14–15 år	Känner varandra, litet sökande efter konsensus. Barnen beskriver sina egna positioner och är accepterande för olika ståndpunkter.
Fokusgrupp 4: 2 flickor/1 pojke	14–15 år	Känner varandra, viss orientering mot konsensus. När olika uppfattningar finns i gruppen försöker barnen hitta gemensamma nämnare i sina respektive tolkningar.

Beroende på var barnet placerade fritextsvaret fördes sedan ett samtal där barnen fick berätta varför de placerat det där de gjort och om de trodde att personen bakom svaret var en flicka eller pojke. Dessa svar öppnade upp för vidare reflektioner och fördjupningar. Samtalet spelades in och tjänade sedan som underlag för vår analys.

Vi träffade barn för fokusgrupper vid två tillfällen. Vid det ena tillfället var det 10 barn som kände varandra från en fritidsaktivitet, vid det andra tillfället sex barn som kände varandra från skola och fritidsaktiviteter. Barnen var inte slumpmässigt utvalda, men valdes ut för att representera ett brett spektrum av erfarenheter och socioekonomiska bakgrundsfaktorer. En fördel med att välja ut

barnen på detta vis var att de redan hade kontakt med varandra och var trygga att prata om ämnet i gruppen. Ursprungligen var tanken att dela in barnen i samkönade grupper då synen på sexualitet, samtycke och relationer kan vara känsliga ämnen som lättast diskuteras tillsammans med andra barn av samma kön. Barnen föredrog dock att dela upp grupperna på annat vis. Ovan redovisar vi gruppernas sammansättning och hur vi tolkat stämningen i respektive grupp. I analysen kommer vi att använda oss av citat från fokusgrupperna snarare än att sammanfatta vad barnen sade. Detta görs för att i så liten grad som möjligt tolka det barnen berättade för oss. Valet av citat har som mål att både vara representativa och belysa bredden i barnens resonemang.

Relationer, sex och sexuella handlingar

Gränsen mellan den fysiska och den digitala verkligheten inte är lika skarp för dem som för de flesta vuxna.

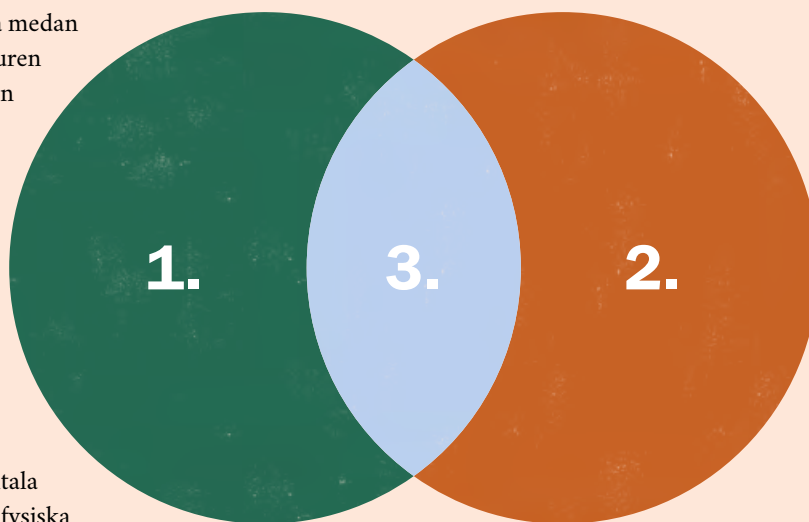
När barn och unga beskriver vad nätet betyder för dem blir det tydligt att gränsen mellan den fysiska och den digitala verkligheten inte är lika skarp för dem som för de flesta vuxna. När det gäller relationer på nätet överlappar dessa två

världar varandra i stor utsträckning. Detta innebär inte att tillvaron på nätet och tillvaron utanför är exakt lika eller att allt som sker i den ena påverkar – eller har en motsvarighet

– i den andra. Lite förenklat är relationer på och utanför nätet två delvis överlappande sfärer där vissa delar är separata från varandra medan andra är kommunicerande kärn. I figuren nedan kan vi se en enkel presentation av barnens relationer.

I fältet markerat 1 finns de delar av barnets relationer som till stora delar är kopplade till den fysiska världen samtidigt som de är separerade från barnets digitala värld. Hit hör ofta stora delar av vuxenvärlden inklusive föräldrar, lärare och andra vuxna i barnets närhet. I fältet markerat 2 finns barnets digitala relationer som är skilda från barnets fysiska värld. Dessa relationer sträcker sig från djup

och långvarig vänskap till anonyma, korta interaktioner som ibland bara existerar några timmar. I fältet markerat 3 finns de relationer som har en tydlig närvaro både i barnets fysiska och digitala värld. Dessa innefattar många av barnets jämnåriga kontakter såsom vänner, skolkamrater och bekanta som hen möter i både fysiska och digitala sammanhang. Gränserna mellan dessa fält är porösa och det är möjligt för en relation att skifta mellan dem utifrån barnets aktiva val. Detta sker exempelvis när ett förhållande som börjar på nätet övergår till ett förhållande som också inkluderar fysiska möten eller när en vän från nätet presenteras för vänner barnet också möter fysiskt.

Historiskt har barn och ungas sexuella utforskande och erfarenheter i stor utsträckning skett i en grupp som i dag motsvaras av fält 3, alltså bland relativt jämnåriga i barnets närhet där personerna haft kunskap om vem den andra är. Via internet och tekniska innovationer – såsom smartphones med inbyggda kameror – har barnet en möjlighet att expandera sitt sexuella utforskande och experimenterade in i fält 2. Detta kan innebära många fördelar för det enskilda barnet. Dels kan barnet på ett relativt tryggt och anonymt vis möta andra och utforska sidor av sin sexualitet som skulle vara svårare att hitta ett uttryck för på andra platser. Dels handlar det om att vissa typer av risker såsom risken att få könssjukdomar försvinner. Den digitala sfären innebär i vissa fall ökade risker som spridning av intima bilder eller utpressning. Förflyttandet av det sexuella utforskandet och sexuella praktiker till den digitala sfären skapar ett behov för barnet att förhandla innebörden av sina egna och samhällets normer kring sexualitet, relationer, samtycke och den egna agensen.

I denna rapport belyser vi hur våra fokusgrupper resonerar om sex och relationer för att kunna navigera i ett landskap där betydelsen av relationer snabbt skiftar.

Barnens analys av sex och sexuella handlingar på nätet

Barnen i fokusgrupperna fick ta ställning till tretton citat från fritextsvaren i enkäten som samtliga representerar återkommande teman som vi har sett när vi analyserat materialet. Det var framförallt tre av citaten som väckte diskussioner om vad som är sex och inte i fokusgrupperna:

CITAT 1

"Vi började skriva, det tog ett par dagar innan vi flirta med varandra och det började bli rätt hett. Efter att ha teasat varandra skickade han till slut en bild och sedan skickade vi bilder och filmer tills vi kommit. Det hände en gång till senare i veckan men sen slutade vi prata (innan vi träffats). Jag ångrar inget men vi borde väntat lite innan vi skickade bilder."

Pojke, 17 år

CITAT 2

"Jag tycker om att skicka nudes mot betalning. Det är ett lätt sätt att tjäna pengar." Flicka, 17 år

CITAT 3

"Vi snackade och jag blev kåt och det har hänt flera gånger."

Flicka, 13 år

Barnens första reaktion var ofta att det som skedde i dessa citat inte gick att klassificera som sex. Nedan utvecklar två av barnen hur de resonerar.

"Jag räknar mer sex som att två personer faktiskt har samlag, att det är två personer i samma rum."
(Flicka, fokusgrupp 3)

"Sex är när det kan bli barn."
(Pojke, fokusgrupp 2)

Det vi kan konstatera av ovanstående citat är att barnens första tolkning av sex var normativ och stämde överens med en snäv definition av sex i att det skedde fysiskt och innefattade ett samlag. I det andra citatet ser vi också att tolkningen av sex var ännu mer begränsad till att innefatta två personer av motsatt kön och vaginalt samlag. Denna initiala tolkning problematiserades dock så fort barnen ombads definiera vad personen/personerna i citaten gjorde. I denna problematisering identifierade barnen ofta själva att deras första definition av sex var snäv.

"Det blir väl som porr men man chattar... som telefonsex men i bild- och filmformat." (Pojke, fokusgrupp 4)

"Det är inte sån stor skillnad mot ett one night stand med någon man träffat på ett party." (Flicka, fokusgrupp 3)

"Det är som att vissa går ut på krogen som vuxna för att skaffa ett ligg liksom." (Flicka, fokusgrupp 4)

I tre av de fyra fokusgrupperna definierade barnen att det som skedde gränsade till sex men samtidigt var distinkt avskilt från det barnen klassade som vanligt sex.

"Jag skulle inte klassa det här som vanlig, traditionell sex men det är en form av sex." (Flicka, fokusgrupp 3)

Barnens första tolkning av sex var normativ och stämde överens med en snäv definition av sex.

I en av grupperna lyfter ett barn upp fördelarna med sex på nätet i stället för fysiskt sex.

"Med det fysiska kan mycket hända. Det kan ske övergrepp, den andra parten kan ändra sig mitt i. Du måste kunna lita på dem."
(Pojke, fokusgrupp 2)

Det är inte helt klart vilken tolkning som är rimlig att göra av dessa utsagor och glidningen mellan sex och sexuell handling

som barnen gör. I ett samhälle där det finns en stark penetrationsnorm och en traditionell syn på vad som utgör sex är det inte oväntat att denna distinktion mellan "riktigt" sex och sexuell handling upprätthålls. Det är också troligt att barn – både nu och tidigare – kan ha skilt på sex i betydelsen samlag och andra sexuella handlingar som hängel och gemensam onani. En liknande uppdelning kan ha funnits mellan sexuella handlingar med ett strul, en tillfällig sexuell kontakt, och samma handlingar med en fast partner. Sett ur detta perspektiv pekar barnens svar snarare på en separation mellan å ena sidan samlaget som otvetydig sex och å andra sidan sexuella handlingar med betydligt mer diffusa gränser och betydelser.

För att förstå skillnaden barnen gör mellan en sexuell handling på internet och sex behövs en djupare förståelse för hur barnen tolkar relationer, avsikter, samtycke och agens i det digitala rummet. I den vidare analysen kommer vi att titta på detta och det blir då tydligt att barnens tolkningar av sex och sexuella handlingar skiftar beroende på en lång rad faktorer. Detta skapar en vaghet kring definitionen av sex som är äldre än internet, men där nätets nya arenor skapar nya gränsdragningar och förhandlingar.

Synen på sex i relationer på nätet

När barnen resonerar kring synen på sexualitet och relationer på nätet är det tydligt att både avsikten bakom en sexuell handling, som exempelvis att skicka en nakenbild, och relationen till mottagaren spelar en stor roll. Barnen är mer förstående för sexuella handlingar på nätet med personer som barnet har en långvarig relation med och speciellt om relationen är romantisk. Då ses den sexuella handlingen på nätet som ett sätt att kompensera för att en inte kan ses så ofta som en vill och som ett substitut till fysisk kontakt.

"Det är ett sätt för dem att hålla igång kemignistan mellan dem. Det är bara ett sätt att försöka få det att funka för dem." (Pojke, fokusgrupp 1)

Samtidigt hade barnen väldigt olika uppfattningar om vad som gällde om personerna i förhållandet bara umgicks på nätet vilket blir tydligt i citaten nedan.

"Det är lite konstigt. Det är inte vanligt med ett förhållande på Snapchat." (Flicka, fokusgrupp 1)

"När allt blir digitalt och allt sker över nätet så kanske man hittar den man tycker om genom att skriva med

den och det är inte så stor skillnad mot att ha träffats face to face." (Flicka, fokusgrupp 4)

"Jag tänker corona... att man inte träffar människor lika mycket och jag tänker att fler har distansförhållande nu än vad det var innan corona." (Flicka, fokusgrupp 3)

Barnens kluvenhet till digitala romantiska relationer gällde däremot inte frågan om det var möjligt att ha meningsfulla relationer över nätet utan snarare att just romantiska relationer var ett specialfall. Kortare digitala relationer såg barnen som normalt men de var i vissa fall tveksamma till det lämpliga i att delta i sexuella aktiviteter i sådana kontakter.

"Jag skulle säga att om man är i ett förhållande, om man är i ett seriöst förhållande med en person så är det säkrare än om man inte känner varandra." (Flicka, fokusgrupp 3)

"Tycker man borde kunna ha lite självkontroll och även fast man blir kåt ska man kunna hålla kvar sin business i sina byxor och kontrollera sig själv helt enkelt." (Flicka, fokusgrupp 2)

Här fanns också barn som såg ett problem med att en kort kontakt kunde innebära förhastade beslut då en påverkades av stämningen i stunden.

"Är det bra att skicka bilder när man är kåt? Kommer man att stå för det efteråt?" (Flicka, fokusgrupp 3)

Ett återkommande tema hos barnen var att det i dessa kontakter ofta fanns en tveksamhet inför vem det var som var mottagaren.

"Man kan catfisha, det är 2022, stay woke." (Flicka, fokusgrupp 1)

Bland citaten fanns också exempel på barn som skickade till okända och anonyma mottagare av nyfikenhet, för bekräftelse eller för att få pengar. Vad gällde dessa interaktioner var barnen i fokusgrupperna generellt väldigt skeptiska och såg det som ett problematiskt beteende.

"När jag tänker på varför man ska skicka nakenbilder så är det för att man har ett intimt förhållande med

bära varandra. Det här är fel sätt, fel syfte, för här ger du liksom din kropp för andra att bedöma." (Flicka, fokusgrupp 4)

"Det här ser jag som en sexuell handling. Sexuella handlingar ska ske med någon du litar på." (Pojke, fokusgrupp 1)

När vi ser hur barnen beskriver skickandet av nakenbilder blir det tydligt att relationen mellan

Relationen mellan den som skickar och den som tar emot bilden är central.

den som skickar och den som tar emot bilden är central och ju närmare en relation desto mer accepterad. En intressant aspekt av detta är att barnen beskriver skickandet i mer sexuella termer då det sociala avståndet mellan den som skickar och den

som tar emot bilden ökar och barnens acceptans minskar. Detta tyder på att det finns en sexuell komponent i att skicka nakenbilder som barnen är medvetna om och där det finns en tydlig hierarki när ett sådant skickande är okej och inte.

Agens och samtycke i en digital miljö

Frågan om egen agens och samtycke från motparten var för barnen helt avgörande för om den sexuella handlingen skulle anses vara okej. Dessa två – dels en uppriktig önskan att skicka hos avsändaren, dels att mottagaren verkligen vill ha bilden – var ofta sammanvävda och problematiserade i barnens svar.

Vad det gäller samtycket finns det en ambivalens hos barnen var gränsen för ett giltigt samtycke går mellan två personer.

"Jag tycker det var okej då båda verkar gilla det. Om båda gillar det, varför inte?"
(Pojke, Fokusgrupp 2)

"Det stod ingenting om den andra personen. Det är som att de pratade och en av dem blev kåt och skickade och det tycker jag inte är ok."
(Flicka, fokusgrupp 3)

Vad det gäller samtycket finns det en ambivalens hos barnen var gränsen för ett giltigt samtycke går mellan två personer. Den sträcker sig bortanför att någon bara ska gå med på att delta i en sexuell handling genom att exempelvis skicka eller ta emot en nakenbild för att det ska vara ok.

"De blir inte pressade av personen, de blir pressade av normen. Man skickar för att man inte vill vara den tråkiga, den som inte gör, den som inte vågar. Det är inte ok." (Flicka, fokusgrupp 3)

I vissa fall upplever barnen i fokusgrupperna att skälet att ha sex på nätet ogiltigförklarar det egna samtycket även när personen i citatet är tydlig med att de ville.

Det här [att skicka till personer en inte känner] bevisar bara att man inte mår bra, de har ju någon störning eller så." (Pojke, fokusgrupp 2)

"Ju mer du gör det desto värre blir beroendet. Det är som när man röker första gången, om man fortsätter blir det svårare att sluta." (Flicka, fokusgrupp 3)

Det patologiserande språkbruket och kopplingen till missbruk och psykisk ohälsa i barnens resomang visar att de anser att personer som impulsivt deltar i sexuella handlingar, med okända och kanske främst för bekräftelse, inte riktigt kan ta ansvar för sina egna handlingar. Detta står i skarp kontrast till övriga svar där självbestämmande och egen agens sätts i centrum. Vissa av barnen har en liknande syn på barn som säljer bilder.

"Hon nedvärderar sig själv. Hon respekterar inte sig själv för hon säljer bilder på sig själv för att folk ska njuta henne mot pengar." (Flicka, fokusgrupp 1)

Barnen som var kritiska till att sälja bilder var dock i minoritet. De flesta hänvisade i stället både till rätten att själv bestämma och samtycke för att motivera att det var ok.

"Jag tycker det är helt ok. Hon tycker om det och får pengar för det." (Flicka, fokusgrupp 1)

"Jag känner att det här är något som båda har godkänt. Den som skickar nudes har bestämt att de vill skicka nudes och den som tar emot dem vill tydligt ha dem och då mot betalning." (Flicka, fokusgrupp 3)

Detta berör en intressant aspekt i barnens syn på samtycke och sexuella handlingar som skiljer sig från samtycke i den fysiska världen. Samtycket i det digitala verkar för många barn inte handla om att båda parterna nödvändigtvis söker samma sak och att detta ofta är relativt oproblematiskt. Detta kan exempelvis handla om att den ena parten är kåt och vill ha bilder och att den som skickar bilder vill ha pengar.

"Det kanske inte är jättebra och något man bör sträva efter, men pratar man och får båda ut någonting av det så kan jag ändå tycka att det är ok." (Flicka, fokusgrupp 4)

I en av fokusgrupperna lyfte barnen en annan anledning till att ett samtycke inte nödvändigtvis var giltigt. Det handlade om det fanns en tydlig skillnad i ålder mellan den som skickade och den som tog emot bilden där åldersskillnaden i sig sågs som problematisk även om båda godkänt att bilder skickades. Här var det tydligt att den äldre personen ansågs ha ett ansvar att inte skicka nakenbilder till yngre barn.

"Är man lika gamla är det helt ok, men är en 13 och den andra 16 så blir det obehagligt och konstigt. Det är fel." (Flicka, fokusgrupp 4)

"Jag tänker att du inte har någon aning vem du skickar bilder till. Personen som skickar kan skicka till någon som är jätteung och det känns inte ok." (Flicka, fokusgrupp 4)

Egen agens och samtycke är genomgående viktigt i hur barnen resonerar kring att skicka nakenbilder på nätet. Överlag anses det okej om både den som skickar och den som tar emot bilden vill och har kommunicerat vad de vill på ett tydligt vis. Barnen var dock tydliga med att vilja eller att ge ett samtycke inte nödvändigtvis gjorde skickandet okej. I de fall som den som skickade gjorde det för att få bekräftelse eller av nyfikenhet var barnen tveksamma till om det skulle räknas som ett giltigt samtycke och var generellt kritiska till att det var ett val som gjordes utan påtryckningar. I en av grupperna tryckte också barnen på att unga barn i någon mån skulle skyddas från sexuella handlingar med äldre barn. Barnen ger ingen tydlig gräns för dessa skillnader, men gränsen verkar i alla fall delvis spegla en insikt om att barn under 15 år inte kan samtycka till sex.

Vad är sex på nätet för barn och unga?

Det är tydligt att när barnen beskriver skickandet av nakenbilder sker detta i ett gränsland mellan det traditionellt sexuella och en ny form av sexuella handlingar som den tekniska utvecklingen skapat. Vi ser att skälen till sexuella möten på nätet är desamma som skälen för att involvera sig sexuellt utanför nätet – bygga intimitet och tillit, sexuell lust, flirtande, nyfikenhet och bekräftelse – samtidigt som betydelsen av dessa känslor inte kan översättas direkt. Ett av skälen är att antalet personer som barnen kan utforska sin sexualitet med har mångfaldigats och inte längre behöver befinna sig i barnets närhet eller ens ha en relation till barnet. För att barnens utforskande av sin sexualitet ska vara säkert och för att de inte ska riskera att utsättas eller utsätta andra för sexuella övergrepp är det nöd-

Vi ser att skälen till sexuella möten på nätet är desamma som skälen för att involvera sig sexuellt utanför nätet.

vändigt att vår förståelse för vad barn anser vara sex och sexuella handlingar på nätet breddas. Förändringen av hur barnet kan utforska sin sexualitet har också inneburit en omförhandling om vad samtycke innebär. Precis som i den fysiska världen beskriver barnen att ömsesidighet och samtycke är centrala delar för att sexuella handlingar ska vara okej på nätet. Däremot är det inte lika tydligt för barnen vem som kan samtycka till sexuella handlingar, vad samtycke innebär mellan exempelvis personer som inte känner varandra sedan tidigare eller hur en ska förhålla sig till tjt eller normer i dessa interaktioner.

Centralt för alla dessa frågor är trots allt barnens egen ambivalens för begreppet sex när det är någonting som sker över nätet. Det är tydligt att ett av skälen till detta är att tanken på att definiera dessa interaktioner som sex var ny för många av barnen i fokusgrupperna.

Tanken på att en nakenbild eller gemensamt onanering framför en kamera kunde vara sex avfärdades först som "inte sex" för att sedan jämföras med ett fysiskt one night stand som uppfyllde barnens egna kriterier för vad som är sex. Det är uppenbart att barnen sällan fört samtal om detta och att de ofta upplevde att nakenbilder förväntades vara någonting problematiskt av vuxenvärlden.

Förändringen av hur barnet kan utforska sin sexualitet har också inneburit en omförhandling om vad samtycke innebär.

Att barn och vuxna har olika uppfattningar om vad som räknas som sex eller inte kan vid en första anblick tyckas som oproblematiskt men för att barn ska kunna utforska sin sexualitet på ett tryggt sätt behöver vuxna öppna upp för en dialog med barn där barnens tankar, erfarenheter och upplevelser är viktiga aspekter. För att barn ska kunna skyddas när de utforskar sin sexualitet och inte från att utforska den behöver vuxna se till att barn även har information om vad som är lagligt och inte när det gäller sexualitet, samtycke och relationer på nätet.

**"OM BÅDA
GILLAR DET,
VARFÖR INTE?"**

Vad säger lagstiftningen om sex på nätet?

I den här rapporten fokuserar vi på barns syn på sexualitet, samtycke och relationer på nätet men vad gäller egentligen juridiskt? I takt med den tekniska utvecklingen har politikerna i riksdagen och justitieråden i Högsta domstolen ställts inför utmaningar: kan ett samlag eller en annan sexuell handling genomföras med någon annan över internet? Det vill säga går det att genomföra sexuella handlingar på nätet? Riksdagens och Högsta domstolens svar på den frågan är *ja* vilket alltså delvis skiljer sig från barns och ungas syn på sex.

Precis som utanför nätet är en grundläggande förutsättning för att det ska handla om sex, och inte våldtäkt eller andra sexuella övergrepp, att samtliga inblandade deltar frivilligt. Det kallas ibland för samtycke. I Sverige kan barn samtycka till att ha sex när de fyller 15 år. När det kommer till barn under 15 år kan de alltså inte samtycka till sex utan den som genomför ett samlag med ett sådant barn gör sig som huvudregel skyldig till våldtäkt mot barn. Undantaget är om det handlar om liten skillnad i ålder och mognad på de inblandade och att det är uppenbart att det inte handlar om ett övergrepp, till exempel ett barn som snart ska fylla 15 år och ett barn som är 15 år och där deltagandet är frivilligt från båda.

När det kommer till sex skiljer lagstiftningen på samlag och sexuella handlingar. Med samlag avses fortfarande vaginala samlag, men i skrivande stund förbereds ett förslag på justitiedepartementet om att utvidga samlagsdefinitionen till att också omfatta orala och anala samlag. Med sexuell handling menas någon slags handling som får i gång eller tillfredsställer den sexuella lusten hos en eller flera av de inblandade personerna. Det kan handla om allt från oralsex till onani.

Det krävs alltså inte att de inblandade personerna är på samma plats för att det juridiskt ska handla om sex, det går att ha sex på nätet. Däremot krävs det fortfarande att alla är med i realtid, till exempel via videochatt. Att filma sig själv när en utför en sexuell handling och sedan skicka filmen till en annan är inte att ha sex med den personen menar lagstiftaren, alla måste medverka i realtid. Även här finns det dock förslag om att det så kallade realtidsrequisitet ska avskaffas.

Sammanfattningsvis kan det sägas att vad som är sex utanför nätet också är sex på nätet och precis som att sex utanför nätet kan se rätt olika ut så är det också så på nätet.

Diskussion

ECPAT vill med den här rapporten bredda kunskapen i samhället om hur barn och unga ser på sex, samtycke och relationer på nätet. Genom att lyssna på barn har vi kunnat konstatera att barn ser det som naturligt att utforska sin sexualitet på nätet men sällan pratar med vuxna om det. Det skapar ett kunskapsglapp mellan barn och vuxna som kan leda till att barn utsätts för eller utsätter andra för sexualbrott utan att veta om det.

Det är tydligt att barnen i analysgrupperna skiljer mellan sex som för dem innebär fysiska samlag och sexuella handlingar som sker över nätet. Barnens första reaktion är att definiera det förstnämnda som riktigt sex och det senare som sexuella handlingar. Tittar vi närmare på barnens resone-

Barn ser det som naturligt att utforska sin sexualitet på nätet men sällan pratar med vuxna om det.

mang framstår det dock som om skillnaden inte bara går mellan det fysiska och det digitala utan är även beroende av vilket sammanhang och med vilka syften som den sexuella handlingen utförs. Barnen jämför exempelvis ett gemensamt onanerade där det skickas

bilder och filmer mellan de inblandade med ett substitut för porr, som telefonsex över nätet eller som ett fysiskt one night stand. Det blir också tydligt att kontexten där den sexuella handlingen utspelar sig är viktig för barnens tolkning av handlingen. Att skicka nakenbilder inom långvariga

romantiska relationer ses som förståeligt, naturligt och i grunden positivt medan bilder skickade till okända för bekräftelse tolkas som destruktiva, patologiska och i grunden negativa. En sexuell handling som en del av en flirt eller i explicit sexuella syften

Det finns skilda åsikter bland barnen om vad som utgör ett giltigt samtycke och kunskapen om vem som kan samtycka till sexuella handlingar på nätet är låg.

befinner sig mellan dessa två ytterligheter. Barnen i fokusgrupperna betonar det egna ansvaret och det egna omdömet som ett sätt att försäkra sig att skickandet inte leder till negativa konsekvenser.

Ett annat område där det finns tydliga kopplingar mellan barnens resonemang om sexuella handlingar i den fysiska och den digitala miljön är synen på samtycke. Barnen är väldigt tydliga med att ett samtycke behövs hos båda som deltar i den sexuella aktiviteten. I de fall det saknas ett samtycke eller ett samtycke manipulerats fram via tjat, hot eller lögn är barnen tydliga med att en kränkning begåtts av den felande parten. Däremot finns det skilda åsikter bland barnen om vad som utgör ett giltigt samtycke och kunskapen om vem som kan samtycka till sexuella handlingar på nätet är låg. Ett exempel är när ett barn säljer bilder för att få betalt och ett betalt samtycke upplevs som okej av en majoritet av barnen. Frågan är hur det påverkar synen på de

barn som utsätts för ett brott som att exempelvis få sina bilder spridda.

Barnens ambivalens och osäkerhet kring som räknas som riktigt sex är tydlig i deras resonemang. Det är inte svårt att tänka sig att detta i alla fall delvis beror på att vuxenvärlden kommunicerar att fysiskt sex är riktigt sex och samtidigt är tysta – och okunniga – om vad sex är i en digital kontext. Samtidigt är juridiken väldigt tydlig med att sexuella handlingar som sker digitalt har samma tyngd som fysiska sexuella handlingar. Det innebär att sexualbrott på nätet är lika allvarliga som sexualbrott utanför nätet, något vi vet att många barn saknar kunskap om. I förlängningen kan en sådan okunskap leda till att barn, utan att vara medvetna om det, utsätts för eller utsätter någon annan för allvarliga sexualbrott. Det är därför viktigt att vuxenvärlden i dialog med barn vidgar definitionen av sex till att innefatta ungas sexuella praktiker oavsett var dessa sker.

Bilaga 1. Barnens fritextsvar

1. Jag skickade till min dåvarande partner som jag i flera månader bara kände på Snapchat (H*n var snäll och vi sågs mycket sen och var tillsammans länge).	<i>Flicka, 17</i> Långvarig relation, bygga/ upprätthålla relation
2. Det har hänt 100 gånger. Oftast är det typ en flirt på internet och så tar man mer och mer vågade bilder på sig själv fram till den andra frågar efter en nude och jag tycker inte det är värsta grejen om båda är med på det och man inte visar ansiktet.	<i>Flicka, 16</i> Kortvarig relation, flirt
3. Jag mådde dåligt och sökte bekräftelse, sen märkte jag att jag tyckte om det och fortsatte.	<i>Flicka, 16</i> Ingen relation, bekräftelse
4. Vi började skriva, det tog ett par dagar innan vi flirta med varandra och det började bli rätt hett. Efter att ha teasat varandra skickade h*n till slut en bild och sedan skickade vi bilder och filmer tills vi kommit. Det hände en gång till senare i veckan men sen slutade vi prata (innan vi träffats). Jag ångrar inget men vi borde väntat lite innan vi skickade bilder.	<i>Pojke, 17</i> Kortvarig relation, sexuell stimulans
5. Jag tycker om att skicka nudes mot betalning. Det är ett lätt sätt att tjäna pengar.	<i>Flicka, 17</i> Ingen relation, pengar
6. Det var ett distansförhållande på 100 km och vi bytte bilder helt simpelt som ett par som inte kunde träffas så ofta.	<i>Pojke, 16</i> Långvarig relation, bygga/ upprätthålla relation
7. Jag och min kompis gör bara sånt ibland. Vi skickar våra nudes liksom inget stort. Litar på h*n.	<i>Icke-binär, 13</i> Långvarig relation, bygga/ upprätthålla relation
8. Jag har skickat till några olika jag inte känner, men bryr mig inte så mycket om de sprids ärligt talat, är alltid noga med att inte visa mitt ansikte.	<i>Flicka, 15</i> Ingen relation, oklar anledning
9. Vi snackade och jag blev kåt och det har hänt flera gånger.	<i>Flicka, 13</i> Kortvarig relation, sexuell stimulans

10. Random person adda mig. H*n ville ha nudes, jag sa att h*n får skicka först, h*n gjorde det, bad om att inte screena och verkade mänsklig. Vi pratade aldrig igen. Inga ansikten, inga namn.	<i>Pojke, 16</i> Ingen relation, oklar anledning
11. Hitta varandra på Yubo/ genom vänner som gett shout out, adda varandra på snapchat, blivit nära, h*n har frågat om det eller börjat skicka.	<i>Flicka, 16</i> Kortvarig relation, flirt
12. Det var intressant. Jag försökte dock inte visa huvudet så att de kunde känna igen mig någonstans ifrån. Det hade varit obekvämt.	<i>Pojke, 15</i> Ingen relation, nyfikenhet
14. H*n frågade, man skickar liksom för att man inte vill vara "tråkig".	<i>Flicka, 16</i> Oklar relation, bekräftelse

Bilaga 2. Fokusgruppernas bedömning

I diagrammen har vi valt ut hur barnen bedömt skickandet av nakenbilder inom en romantisk relation (citат 1 och 6) i diagram 2, i sexuella syften med en kortvarig kontakt (citат 4 och 9) i diagram 3 och för bekräftelse med vad barnen tolkade som okända mottagare (citат 3 och 13) i diagram 4.

På Y-axeln visas hur många barn som placerat svaren inom ett intervall och på x-axeln visas hur okej barnen upplever ett svar. Ju längre åt höger ett svar ligger desto mer okej upplever barnet att skickandet är. Den orangea stapeln är mittpunkten i diagrammet.

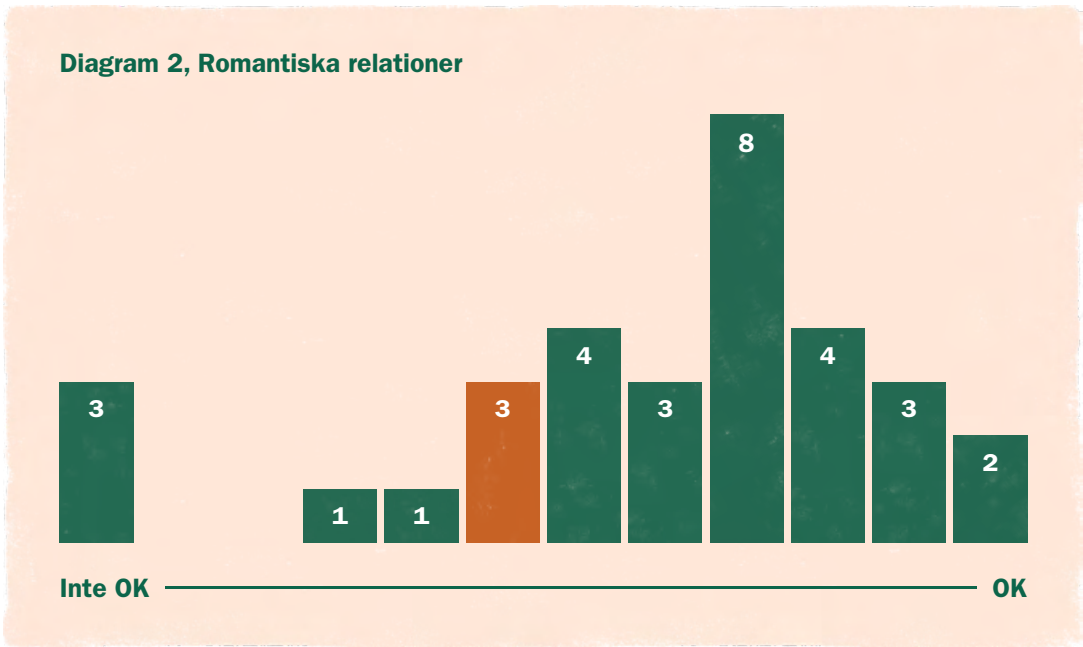

Diagram 3, Sex

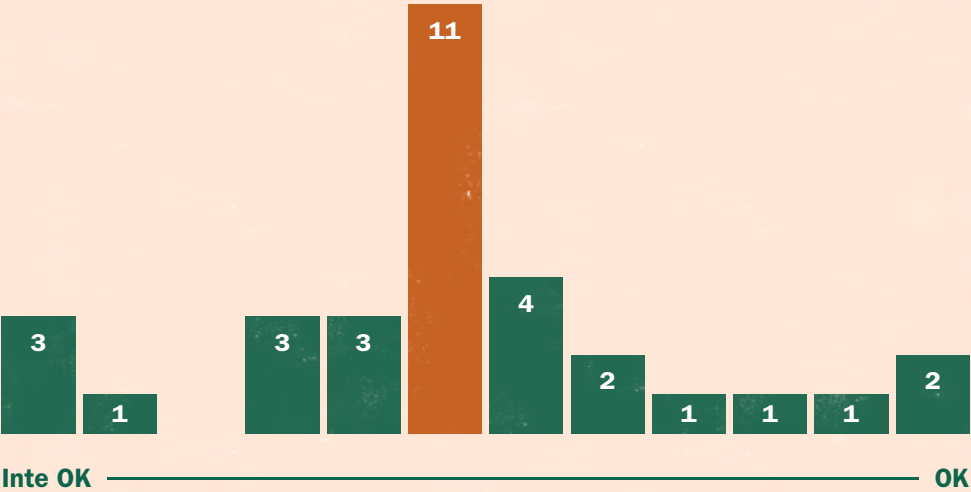
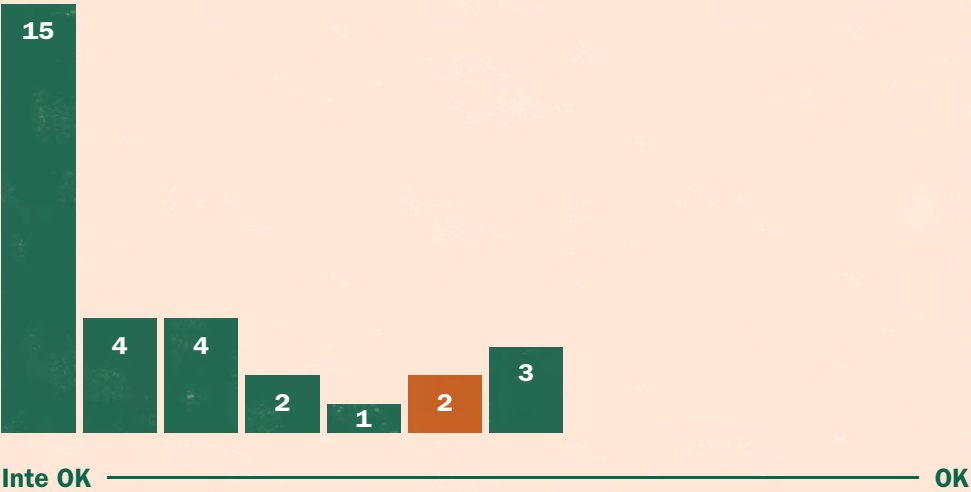

Diagram 4, Bekräftelse

ECPAT Föräldrahjälpen är en samlingsplats för föräldrar och viktiga vuxna i barns närhet. Här får du stöd och vägledning i frågor som rör sexuella övergrepp och kränkningar – på och utanför nätet.

www.ecpat.se/foraldrashjälpen
020-111 33 44

@ECPATSverige

Sankt Göransgatan 66
SE - 112 33 Stockholm
+46(0) 8 598 920 00

info@ecpat.se
www.ecpat.se
www.dittecpat.se
www.ecpat.se/hotline

Bankgiro: 903-4349

